

raskol

žan-fransoa liotar

CLOSAR

Naslov

Za razliku od spora, raskol bi bio takav slučaj rasprava između (najmanje) dve strane koje ne bi mogao pravredno da se razreši, jer nedostaje pravilo rasuđivanja primenljivo na obe argumentacije. To što je jedna argumentacija legitimna, ne znači da druga nije. Ako bismo, međutim, isto pravilo rasuđivanja primenili na obe, da bismo njihov raskol razrešili kao da je u pitanju spor, jedna od njih (najmanje, a o obe ako nijedna ne dopušta to pravilo) pretrpela bi nepravdu. Šteta proističe iz nepoštovanja pravila određene vrste govora i može se ispraviti ako se poštuju ta pravila. Nepravda proističe iz činjenice da pravila određene vrste govora po kojima se rasuđuje nisu pravila one vrste ili onih vrsta govora o kojem ili o kojima se rasuđuje. Vlasništvo nad jednim književnim ili umetničkim delom može da pretrpi štetu (narušavaju se autorova moralna prava), ali sam princip po kojem delo treba smatrati predmetom nečijeg vlasništva može da predstavlja nepravdu (zaboravlja se da »autor« stoji iza dela). Naslov knjige (generičkom vrednošću određenog člana) sugerise da univerzalnog pravila rasuđivanja za raznorodne vrste govora uglavnom nema.

Predmet

Jedini koji je neosporan, rečenica, jer ona se neposredno pretpostavlja (sumnja u rečenice opet je rečenica, ćutanje je rečenica). Ili tačnije: rečenice, jer jednina zahteva množinu (kao i množina jedninu), a jednina i množina zajedno već su množina.

Teza

Rečenica, i ona najobičnija, gradi se na osnovu grupe pravila (režima). Ima više rečeničnih režima: rasuđivati, saznavati, opisivati, prepričavati, pitati, pokazati, narediti, itd. Dve rečenice raznorodnog režima ne mogu se prevesti jedna na drugu. Ali se mogu nadovezati prema nekoj svrsi, utvrđenoj tom vrstom govora. Na primer, na raspravljanje se nadovezuje pokazivanje (pokazati), ili, definicija (opisati) se nadovezuje na pitanje, pod uslovom da se dve strane slažu oko značenja referenta. Pojedine vrste govora obezbeđuju pravila nadovezivanja raznorodnih rečenica, pravila kojima se postižu neki ciljevi: saznati, podučiti, biti pravedan, očarati, opravdati, proceniti, uzbuditi, nadzirati... Ne postoji »jezik« uopšte, već samo kao predmet neke ideje.

Pitanje

Rečenica »se dogodi«. Kako se nadovezati na nju? Određena vrsta govora svojim pravilom određuje skup mogućih rečenica, od kojih svaka spada u jedan rečenični režim. Međutim, druga vrsta govora određuje drugi skup mogućih rečenica. Između tih raznorodnih

skupova (ili govora koji ih zahtevaju) dolazi do raskola. Dakle, treba se nadovezati onim »sada«, jer druga rečenica ne može da se ne dogodi, vreme je nužnost, nema nerečenice, ćutanje je rečenica, nema poslednje rečenice. Pošto nema rečeničnog režima ili vrste govora čija bi ovlašćenja da presudi bila univerzalna, nije li nužno da nadovezivanje, ma kakvo da je, nanese nepravdu režimima ili govorima čije moguće rečenice ostaju neaktualizovane?

Problem

Budući da pod 1. sukobe nije moguće izbeći (ravnodušnost nije moguća) i pod 2. da nema univerzalne vrste govora da ih razreši, ili, ako više volite, budući da je nužno da ti sudi kadija koji te tuži, treba naći, ako ne ono što će rasuđivanje učiniti legitimnim (»ispravno nadovezivanje«), ono bar treba spasiti čast mišljenja.

Cilj

Ubediti čitaoca (uključujući i onog prvog, A.) da su kod nadovezivanja jedne rečenice na drugu u igri mišljenje, znanje, etika, politika, istorija ili biće, već prema slučaju. Odbaciti predrasudu koju su u njemu ukorenili vekovi humanizma i »humanističke nauke« da postoji »čovjek« i da postoji »jezik«, da se čovek služi jezikom u svoje svrhe i da, ako ne uspeva da ih ostvari, to je zato što ne kontroliše dobro jezik »pomoću« nekakvog »boljeg« jezika. Odbaniti i ilustrovati filozofiju u raskolu sa njena dva protivnika: jednim spoljašnjim, iz žanra ekonomskog govora (razmena, kapital), i jednim unutar nje same, iz žanra akademskog govora (učenost). Pošto se pokaže da je nadovezivanje jedne rečenice na drugu rečenicu problematično, i da je taj problem politički, izgraditi filozofsku politiku pored politike koju vode »intelektualci« i političari. Svedočiti o raskolu.

Kontekst

»Jezički prevrat« u zapadnoj filozofiji (poslednja Hajdegerova dela, prodor anglo-američke filozofije u evropsko mišljenje, američke tehnologije

jezika); u vezi sa tim, sumrak univerzalističkih govora (metafizičkih doktrina modernih vremena: priča o napretku, socijalizmu, obilju, znanju). Prezasićenost »teorijom« praćena bednim opuštanjima (novo ovo, novo ono, post-ovo, post-ono, itd.). Vreme filozofiranja.

Pretekst

Dve vrste mišljenja su značajne za A. Kant iz treće Kritike istorijsko-političkih tekstova (»četvrte« Kritike), Vitgenštajn iz Filozofskih istraživanja i posthumnih dela. U kontekstu koji je A. zamislio, oni su epilog moderniteta i prolog časnog postmoderniteta. Oni konstatuju sumrak univerzalističkih doktrina (metafizika poput Lajbnicove ili Raselove). Oni su ispitivali termine u kojima su ove doktrine mislile da mogu rešiti raskole (stvarnost, subjekt, zajednica, svrha). Ispitali su ih rigoroznije nego što je to učinila Huserlova »stroga nauka« koja se služila ejdetskom varijacijom i transcendentnom očiglednošću, poslednjim reursima kartezijanskog moderniteta. Nasuprot tome, Kant kaže da nema intelektualnog opažanja, a Vitgenštajn da je značenje jednog termina njegova upotreba. Slobodno ispitivanje rečenica dovodi do (kritične) disocijacije njihovih režima (do odvajanja sposobnosti i njihovog sukoba kod Kanta; do rasplitanja igre jezika kod Vitgenštajna). Oni su pripremili mišljenje i disperziji (dijaspori, kaže Kant) koje prema A. obrazuje naš kontekst. Nasleđe koje nam je ostalo od njih, danas treba osloboditi duga antropomorfizmu koji ga podriva (pojam »upotreba« kod obojice, transcendentni antropologizam kod Kanta, empirijski kod Vitgenštajna).

Način

Knjiga je napisana filozofskim ili refleksivnim načinom. A. želi jedino da ispita slučajeve raskola i istraži pravila raznorodnih vrsta govora koje su upriličile te slučajeve. Za razliku od teoretičara, on ne pretpostavlja unapred pravila svog govora, nego samo to da i taj govor mora da podleže pravilima. Knjiga je napisana filozofskim načinom, a ne teorijskim (ili nekim drugim), utoliko što otkrivanje svojih pravila ima za cilj, a ne njihovo poznavanje za načelo. Samim tim ne dozvoljava sebi da na osnovu vlastitih pravila sudi o raskolima koje ispituje (suprotno spekulativnom govoru, na primer, ili analitičkom). Način joj je meta — jezički u lingvističkom smislu (za predmet ima rečenice), ali ne u logičkom smislu (ne predstavlja gramatiku nekog jezika — predmeta).

Žanr

Sa stanovišta poetike, to je žanr zapazanja, primedaba, misli, beležaka, vezanih za neki predmet, odnosno diskontinuirana forma eseja. Sveska sa

skicama? Razmišljanja su poredana u niz crtica, obeležena brojevima i grupisana u odeljke. Niz se, kada zatreba, prekida beleškama, a to su opaske uz čitanje filozofskih tekstova. Celinu ipak treba čitati redom.

Stil

A ima naivni ideal da postigne neki stepen stila, recimo, da čitaocu u ruci ostane misao. Otud ponekad prizvuk mudrovanja i velikih misli, što je uputno zanemari. Ova knjiga nije napisana u tempu »našeg vremena«. Malo staromodna? A. će se na kraju izjasniti o tempu »našeg vremena«.

Autor

J e ova razmišljanja najavio u »Molitvi za razlučivanje« iz Paganske početnice (Rudiments paiensy (1977) i u Uvodu za Postmodernno stanje (La condition postmoderne) (1979). Kada se ne bi plašio da će zazvučati sladunjavo, priznao bi da je na ovome počeo da radi odmah nakon objavljivanja Libidinalne ekonomije (Economie libidinale) (1974). Pa čak... Ova razmišljanja su na kraju uspjela da ugledaju svetlost dana tek zahvaljujući sporazumu zaključenom sa univerzitetom Pariz VIII (Vensen — Sen-Deni) i C. N. R. S. i zahvaljujući ljubaznosti Morisa Kavenga (Maurice Caveing) i Simon Debu-Oleškjevič (Simone Debut-Oleszkiewicz), istraživačima C. N. R. S. Na tome im A. zahvaljuje, a čitalac možda i neće.

Adresa

D akle, u narednom veku više neće biti knjiga. Čitanje traži suviše vremena, a uspeh je dobitak na vremenu. Knjigom će se nazivati nekakav štampani predmet čiju će »poruku« (zgsnutu informaciju), sa imenom autora i naslovom, prvo preneti masovni mediji, film, intervju u novinama, televizijska emisija i kaseta, a prodajom knjige će izdavač (koji je proizveo i film, razgovor, emisiju, itd.) ostvariti dodatnu zaradu, jer će važiti mišljenje da je treba »imati« (dakle kupiti), da te ne bi smatrali budalom i da ne budeš mimo sveta, sačuvaj bože! Knjiga će se deliti uz nešto drugo, donosiće dodatnu finansijsku dobit izdavaču, a simbolično čitaocu. Ova knjiga, zajedno sa ostalim knjigama, spada u seriju čija se proizvodnja napušta. Uprkos svim svojim naporima da misao učini komunikativnom, A. zna da nije uspeo, da je ovo suviše obimno, suviše dugačko i suviše teško. Ljudi koji se bave reklamom su se izvukli. Pravo govoreći, stidljivost ga je sprečila da »im obrne telefon«. Veoma je srećan što se našao jedan izdavač, (samim tim) osuđen na propast, koji je prihvatio da objavi ovu gomilu rečenica.

Filozofi nikada nisu imali ustanovljenu adresu na koji se mogu obratiti, to nije ništa novo. Kome uputiti razmišljanja takođe je predmet za razmišljanje. Napuštanje ovakve proizvodnje, kao i usamljenost, odavno traju. Ipak ima nešto novo. To je odnos prema vremenu, u iskušenju smo da napišemo: »upotreba vremena« koja vlada u »javnom prostoru« danas. Razmišljanja se odbačuju ne zato što je

opasno, ili uznemirujuće, nego jednostavno zato što guta vreme, a »ne služi ničemu«, ne omogućuje dobitak na vremenu. A uspeh je dobitak na vremenu. Smatra se, na primer, da je jedna knjiga doživela uspeh ako se prvo izdanje brzo rasproda. Ovakva svrha spada u ekonomski govor. Filozofija je uspevala da objavi svoja razmišljanja u okrilju mnogih vrsta govora (umetničkog, političkog, teološkog, naučnog, ili antropološkog), doduše po cenu prezira i teških nepravdi, ali šta se može... — dok je ekonomska računica za nju izgleda fatalna. Raskol se ne odnosi na sadržaj razmišljanja. On se tiče krajnjih pretpostavki razmišljanja. Razmišljanje zahteva da se vodi računa o događanju, da se ne zna unapred šta će se dogoditi. Pitanje: **Događa li se?** ostaje otvoreno. Ono pokušava da sačuva (teška reč) sadašnjost. U ekonomskom govoru važi pravilo da može da se dogodi samo ono što je overeno, dakle što se već dogodilo. Razmena podrazumeva da je svaki ustupak unapred poništen protivustupkom, jedno izdanje knjige je poništeno njegovim prodajom. Što brže, to bolje.

Pišući ovu knjigu, A. je imao osećanje da je jedina adresa kojoj se obraća pitanje **Događa li se?** Tom se pitanju obraćaju rečenice koje dolaze. I, naravno, nikada neće znati da li su te rečenice stigle do odredišta. I, po pretpostavci, ne treba da zna. Zna samo da je takvo neznanje poslednji otpor kojim događanje može da se odupre računđijskoj upotrebi vremena.

J. F. Lyotard, *Le Differend*, ed. du Minuit, Paris, 1983.

S francuskog; Svetlana Stojanović

terapeut i luda

petar bojanić

Filozofija je ono što nikako ne kazuje šta jeste, neprestana restrikcija, i opet večno samo-licitiranje, licitiranje cene na osnovu sopstvenog ne-pronalazanja, sopstvenog neznanja. Filozofija je scena, izigravanje, laž, ludiranje, jedno ili svako drugo bilo šta, isturanje drugog koji zna. Njeno bilo šta jeste upravo ono što iritira. Filozofija kao džoker čuva svoje ništa, svoju svemoguću zamenjivost sa bilo čim, te kao prazna karta, kao prazna nutrina onoga RECIMO unosi element važanja, učvršćuje sve izvan sebe, sve labavo.

P re svega jeste jedno RECIMO, NA PRIMER, PRETPOSTAVIMO. Na početku bi RECIMO, a onda je u to RECIMO ušla REC, i bi šta bi. Trenutak ispuštanja sa tim RECIMO, ili kroz to RECIMO — reči, bilo koje reči, bilo kakvog obavezujućeg, ne može nikako ukloniti besprekornu provodnost, prorečnost tog pre-prvetnog RECIMO. Kada nam stiže bilo koja reč, kada Vam stiže sada moja reč, ona jeste uvek u futrolu onoga RECIMO, dakle obložena našim kolektivnim, nama. RECIMO, imperativno, MI, RECIMO već jednom. Kao u naslovu, RECIMO »Terapeut i luda«. Sa naslovom, a tu smo već u domenu pisma, izrađuje se i nekakva potpuna neubeleživa čitkost tog RECIMO. Pismo, urez, ono što se ne mora citati, što se ume potpuno odbaciti, čuva kroz svoje praznine, pore, obloge, nezaustavljivost toga RECIMO. Nasuprot, kada Vam govorimo, čitam, čitam ovaj naslov, ja sam taj koji bih makar samo ovde trebao da Vam kažem da li se radi o ludi ili možda o onoj koja je luda, o ženi. Terapeut i ona, one, to je 19. vek, pronalazjenje historije koje sprovodi Sarko, jedan ministar, francuski Parlament, kredit, i sve se desilo u jednom paklu zvanom Salpetrijer, azilu-zatvoru-bolnici za RECIMO 4.000 isključivo žena. Sarko i Jack The Ripper. Kako bilo, u naslovu imamo posla samo sa onima koji su tu negde, na ivicama, unutra i izvan, u funkcijama, lebdjenju, u svojstvu a nikada na dvoru. Terapeut, izvorno sluga, savetnik, oslonac, onaj koji vas

ume pridržati, ali i onaj odviše doslovan, dorečan jer je uslovljen, onaj koji vas drži za reč. Terapeut ukrućuje, sprovodi višak iziskujući iznenadni manjak reči, prekidajući, odlažući. Terapeut to je jedno večno ZAKAZIVANJE, držati sebe, svoju reč. Večno »Do sutra«, »Do ponedeljka«. Jednoga dana, analiza je već odmakla nekoliko meseci on, Lakan mi kaže: »Odlučio sam da vas analiziram«. »Ali, verovao sam da smo mi već počeli«. — Do ponedeljka — Dakle, odlučio sam »de vous faire une place en analyse«. Da vam stvorim mesto za-u analizu. Da vas stavim na mesto, zaustavim. Čigru, ludu, džokera, klovna. Onoga biloštatnog, onoga naprosto sklonog Simptomu ili onom RECIMO. Dakle, čvor, spletku, zavrzlamu, nedoumicu, nered, smeh, štos. Paradoksalno, ne postoji nikakav šaljivi ton, šaljivi diskurs, vrludanje i ulovljivost istoga. Zezanje je uvek kurs, direktnost, jedno RECIMO puno rečitosti i ispražnjeno svake reči. RECIMO poput lude, poput pisma. Luda, takođe, kao filozof, koji ne zna a govori istinu, kao džoker, izvan mesta, atopičan, kao prazna karta, kao i bilo koja karta. Šta se dešava na dvoru? Podsetiću Vas na subjekt ili siže priče Edgar Alan Poa »Ukradeno pismo«. Kada kralj ulazi u kraljičinu sobu (tu priči se ne pominju ni kralj niti kraljica, ali su u pitanju najvažnije ličnosti dvora), ona — kraljica, zbudjeno ostavlja tajanstveno pismo nasred stola verujući da će tako izbeći kraljevu sumnju. Ali ministar koji je sa

kraljem ušao u sobu, prozreo je kraljičinu nameru, krađe pismo te na njegovo mesto stavlja lažno, drugo pismo. Kraljica moli šefa policije da u ministrovu stanu na svaki način nađe i vrati joj pismo, no svi napori policije da nađe pismo ostaju bez uspeha. Na posletku to polazi za rukom amateru detektivu Dipenu koji će pretpostaviti da će ministar upravo jednako kao i kraljica ostaviti pismo svima naočigled i da će tako izbeći pažnju policije. Kada sam postavio pitanje kako stoji na dvoru, onda me je prevashodno interesovala podela mesta, tj. svojevrсна TOPONAMANIJA. Da li se na dvoru odista sve zna, odnosno da li je na dvoru sve na svom mestu? Dvor je naprosto sistem, totalna sebe-samo referentnost, prosta reprodukcija, funkcionalnost. Na dvoru sve kruži, ništa se dovoljno jednako ne ponavlja, i ništa, konačno ne dolazi nikad na svoje mesto. Raspodela onog RECIMO ili pisma, lude koja kruži, kamuflira se, daje se upravo kao čista impotencija, kao ulog igri učvršćivanja, uokviravanja. Dvor ili scena na kojoj reč ili beseda stasava ispadajući iz samog RECIMO, ne zna za ništa izvan sebe.

Jednostavno, ne može se biti izvan dvora, upravo jer sve izvan dvora jeste sam dvor, sve dvor-iste. Ivice, ono izvan, sa čime sam i počeo, izvode posao unutarnjeg u-okviravanja, te terapeut, sluga i luda, filozof, zapravo tumbaju sopstvene tope na osnovu samodubliranja onoga što ih ističe, t.j. udesa. Udes,